

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ
Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра соціально-гуманітарної підготовки

КЕЙС
занять на тему:
«Толерантність та не дискримінація у роботі поліцейського»

Підвищення кваліфікації
поліцейських – підрозділи конвойної служби

Інформація про викладача:
к.філос.н., доцент ПОЦЮРКО
Олег Юрійович
0671910664

Львів -2021

Тема

«Толерантність та недискримінація в роботі поліцейського»

Годин на тему – 1

Занять – 1 (1 академічна година)

Навчальна мета: надати цілісне наукове уявлення про базові поняття з теми, основні вимоги щодо застосування законодавства України в сфері розвитку толерантності в роботі поліцейського, а також систематизованих стійких знань слухачів про дискримінацію людини, систему запобіжних та протидіючих заходів дискримінаційним проявам, поняття гендерної рівності, законодавче регулювання запобігання та протидії дискримінації та міжнародні стандарти у даній сфері.

Міжтематичні зв'язки: права людини, міжнародні стандарти у сфері прав людини, професійна етика працівників правоохоронних органів та її основи, поняття та місце попереднього ув'язнення, захист персональних даних.

План лекції:

1. Природа ксенофобії, стереотипи та упередження. Прояви ксенофобії: расизм, антисемітизм, ісламофобія та гомофобія.
2. Розмаїття українського суспільства. Статеві-віковий, етнічний, релігійний та мовний склад населення.
3. Інклюзивне суспільство.

1. Природа ксенофобії, стереотипи й упередження. Вияви ксенофобії: расизм, антисемітизм, ісламофобія та гомофобія

Стереотип – стале, спрощене уявлення про кого- або що-небудь.

Уперше термін «стереотип» використав класик американської журналістики Уолтер Ліппман в 1922 р. у книзі «Суспільна думка». Цим словом він спробував описати метод, за допомогою якого суспільство намагається категоризувати людей. Як правило, громадська думка просто ставить «штамп» на підставі деяких характеристик.

Стереотипи є складовою частиною масової культури. Вони можуть формуватися на основі віку («молодь слухає тільки рок-н-рол»), статі («усі чоловіки хочуть від жінок тільки одного»), раси («японці не відрізняються одне від одного»), релігії («іслам – релігія терору»), професії («усі адвокати – шахраї») і національності («усі євреї – жадібні»). Існують також стереотипи географічні («життя в невеликих містах безпечніше, ніж у мегаполісах»), речові («німецькі машини – найякісніші») тощо.

Наявність стереотипів не є провиною людини. Вони є в кожного з нас, і це – природний спосіб пізнання світу. Людський мозок влаштований таким чином, що він постійно класифікує все, що йому трапляється в реальному житті. Коли у нас не вистачає інформації про якийсь предмет, ми відносимо його до певної категорії і приписуємо йому певні якості.

Стереотипи існують й у відносинах між народами, які достатньо добре знають один одного та мають спільне історичне минуле. Багато держав витрачають значні кошти на формування власного позитивного іміджу.

Наприклад, США щорічно виділяють на такі цілі до 1 млрд. доларів, Саудівська Аравія (за різними оцінками) – 4-5 млрд. доларів, Канада – 65 млн. доларів (2005 р.), Нігерія – 20 млн. доларів (2005 р.).

Усі стереотипи поділяються на позитивні, негативні і нейтральні. Стереотипи по-різному впливають на життя суспільства. В більшості випадків вони мають нейтральний характер, проте при їх перенесенні від конкретної людини на групу людей (соціальну, етнічну, релігійну, расову тощо) часто набувають негативного відтінку і стають причиною ряду небезпечних суспільних явищ.

Негативні стереотипи, якщо вони впливають на мислення суспільства, можуть призвести до виникнення: *упереджень* – необ'єктивного ставлення до кого-небудь або чого-небудь; *забобонів* – негативного ставлення до людини чи будь-якої групи людей, про яких насправді нічого не знаєте, чи на основі певного стереотипу про них; *дискримінації* – обмеження прав людини й утиск її гідності за ознаками раси, національності, статі, сексуальної орієнтації, релігії, переконання, майнового становища тощо; *геноциду* – навмисного й систематичного знищення расових або національних груп цивільного населення з метою ліквідувати певні раси, національні та релігійні групи.

Нажаль, ХХ сторіччя стало прикладом безпрецедентних подій, коли під час тоталітарних режимів упередження та стереотипи переросли у дискримінацію та геноциди: вірменський геноцид, Голодомор українського народу, Голокост, депортація кримських татар, геноцид у Руанді тощо. Ідеологи Голокосту використовували псевдонаукову расову теорію досконалості «арійської» раси, в першу чергу, над євреями та іншими «неповноцінними расами» (євреями, ромами, слов'янами). На думку ідеологів нацизму, арійці являли собою особливу расу, зовнішніми ознаками якої вважали світлу шкіру, світлий колір волосся, блакитні або зелені очі. До расової теорії нацистів входило поняття «расової гігієни», згідно з якою суворі правила репродуктивної поведінки і статевих відносин мають призвести до покращення германської раси. Ця теорія ганебно втілювалася у злочинах проти людяності та масовому вбивстві мільйонів людей.

Ксенофобія походить від грецьких слів «ксенос» (чужинець, незнайомиць) та «фобос» (страх) й означає страх перед чужоземцями та ненависть до них, їх культури, звичаїв.

Розрізняють дві основні форми ксенофобії. Перша спрямована на групу всередині суспільства, що вважається чужою і шкідливою для суспільства, наприклад нові іммігранти, біженці, трудові мігранти, євреї, цигани, гомосексуалісти. Об'єктом другої форми ксенофобії є переважно культурні елементи, що вважаються чужими. Усі культури піддаються чужоземному впливу, але культурна ксенофобія є часто вузько спрямованою на певні прояви такого впливу (наприклад, поширення нетрадиційної для даної країни релігії).

Расизм у загальному випадку розглядають як форму ксенофобії. *Расизм* – упереджене ставлення і влада однієї групи (лідуючої групи або більшості) над іншою (гнобленою чи меншістю). При цьому стверджується про верховенство однієї групи над іншою. Расизм – будь-які індивідуальні чи колективні дії, підкріплені владою, які змушують одну групу людей коритися іншій через їх колір шкіри або етнічну приналежність. Расові або культурні

упередження і дискримінація, навмисно чи ненавмисно підтримані владою, призводять до пригнічення однієї раси іншою. Основними факторами, які відрізняють расизм від упередження і дискримінації є застосування інституційної влади й авторитету.

Ісламофобія – різновид ксенофобії, загальне визначення для різних форм негативної реакції на іслам, а також на пов'язані з ним суспільні явища.

Останнім часом ісламофобія стає однією з найбільш актуальних форм ксенофобії в Україні. Ісламофобія проявляється у формі публікацій в засобах масової інформації, які деформують образ ісламу і його носіїв; в заявах політиків, які формують образ «ісламської загрози» для мобілізації прихильників; і в поширених в масовій свідомості негативних стереотипах; і, нарешті, у вигляді злочинів на ґрунті ненависті, скоєних щодо мусульман (наприклад, вуличних нападів) і об'єктів нерухомості, що належать до ісламської релігійної інфраструктури (наприклад, акти вандалізму відносно надгробків на мусульманському кладовищі або підпали мечетей).

В значній мірі, в нашій країні в цій сфері виявляються глобальні загальносвітові і загальноєвропейські тенденції. Останні десять років, з трагічних подій 11 вересня, зусиллями глобалізованої телевізійної картини і не завжди професійної та компетентної роботи журналістів і коментаторів в усіх західних (християнських здебільшого) країнах посилюється сприйняття ісламу як чогось агресивного, загрозливого; все більше поширюються ідеї про неминучий, детермінований конфлікт цивілізацій. Жахливі терористичні акти, скоєні прихильниками екстремістських ідеологій, в силу схильності людської свідомості до спрощення і стереотипізації формують у пересічного громадянина уявлення про тотожність ісламу і тероризму.

Антисемітизм – одна з форм національної та релігійної нетолерантності та дискримінації, що виражається у ворожому ставленні до семітів; ідеологія та політика, спрямовані на обмеження або позбавлення семітських народів громадських та інших прав. У вузькому значенні терміну – неприязне ставлення до євреїв. Найчастіше під терміном «антисемітизм» розуміють не толерантне ставлення до євреїв.

2. Розмаїття українського суспільства. Статеві-віковий, етнічний, релігійний та мовний склад населення

Станом на 1 січня 2014 року у структурі населення України 53,8% складають жінки та 46,2% – чоловіки. Чисельна «перевага» жінок над чоловіками у складі населення спостерігається із 35 років та з віком збільшується: в міському населенні починається з 28 років, у сільському – з 49 років. На початок 2014 року майже кожен сьомий житель України перебував у віці 65 років та старше.

За національним складом Україна відноситься до мононаціональних держав. Українці становлять абсолютну більшість населення України. Більшість українців проживає на своїх етнічних землях, де сформувався український народ. На цих землях українці завжди мали чисельну перевагу над іншими національними та етнічними групами.

Поняття етносу. Слово «етнос» грецького походження і в перекладі означає народ. При цьому слід підкреслити, що в ньому увага акцентується

саме на *генетичних зв'язках або родоплемінній спорідненості великої групи людей*, а не на якійсь іншій (наприклад, «*demos*» теж означає народ, але в політичному розумінні, тобто тих громадян, що наділені певними правами).

Ми зупинимось саме на першому розумінні слова етнос, яке є предметом такої науки, як **етнологія** (наука про етноси, народи, їх виникнення та розвиток). Виходячи із засад етнології, **етнос**— це велика і стала спільність людей, яка склалась в результаті природного та суспільного розвитку на основі специфічних стереотипів свідомості та поведінки.

Етногенез (від гр. «етнос» – народ, «генезис» – походження, виникнення) – це сукупність історичних та природничо-географічних явищ і процесів, які спричиняють виникнення та розвиток специфічних людських спільнот – етносів.

У структурі сучасних етносів найчастіше зустрічаються такі їх складові частини:

Етнічна група – це частина якогось етносу, яка через обставини (зміна кордонів, еміграція, депортація тощо) відірвалася від нього, опинилася в іншій країні і, перебуваючи в іншому етнічному середовищі, зберігає свої особливості та часто діє як організована спільнота.

Національна група – це спільність людей, яка відірвалася від основного масиву етносу, який має «свою» державу та/чи сформував «свою» націю.

Сьогодні в світі за даними ЮНЕСКО існує понад 4 000 етносів і лише біля 800 із них вважаються націями. А держав нараховується біля 200. Тому не кожна етнічна група є національною, але кожна національна група є етнічною. Отже, етнічні та національні групи мають більше спільного, ніж відмінного. Тому можливе вживання цих термінів як синонімів. А останніми роками з'явився термін «етнонаціональна група», який інтегрує ці два поняття.

Національна меншина – це спільність громадян певної держави, чисельно менша і не домінуюча в цій державі, яка має етнічні, релігійні або мовні особливості і цим відрізняється від більшості населення, але пов'язана з ним спільним життям і ставить своєю метою домогтися фактичної та юридичної рівності з більшістю.

Полікультурне суспільство. Зазначимо, що у дослідженнях зустрічається визначення полікультурного суспільства, яке обмежується лише аспектами багатоетнічності. Ми ж розглядаємо багатоетнічність як один з компонентів полікультурного суспільства і поділяємо думку М. В. Рудя про те, що *полікультурне суспільство* – найважливіша й основна категорія соціальної філософії та теоретичної соціології, що означає історично конкретний тип соціальної системи, яка передбачає об'єднання різних людей з усією сукупністю форм взаємодії та взаємозалежності, де економіка виконує функцію адаптації, політика – досягнення мети, а культурні символи — підтримки зразка взаємодій у системі. Поряд із поняттям *полікультурне суспільство* у гуманітарних науках вживаються поняття *мультикультуралізм* (*мультикультурність*), *інтеркультуралізм* (*інтеркультурність*), *транскультуралізм* (*транскультурність*). Одразу зазначимо, що єдності у тлумаченні цих понять немає ані серед політиків, ані серед науковців та освітян.

Найбільш вживаним є поняття «*мультикультуралізм*», яке означає політику та ідеологію держави щодо етнічного та культурного розмаїття сучасних західних суспільств, яке значно розширилося з багатомільйонною імміграцією у 60–80-х роках ХХ ст., здебільшого з країн, що розвиваються, а пізніше – з посткомуністичних держав Східної Європи. Мультикультуралізм, як державна політика, «означає, що державні освітні й культурні органи мають визначати політику, конкретні заходи та ініціативи, які б надавали можливість різним культурам розвиватися поруч у межах однієї країни».

Динамічнішою є концепція *інтеркультуралізму*, яка набула популярності у 1980-х роках. У ній наголос робиться саме на забезпеченні активного й позитивного діалогу різних культур у суспільстві, на їхньому взаєморозумінні та взаємозбагаченні. Різниця між двома концепціями полягає у тому, що мультикультуралізм спрямований лише на збереження культур меншостей, що призводить до консервації ситуації, що існує, а інтеркультуралізм передбачає активний та позитивний діалог різних культур у суспільстві, метою якого є взаєморозуміння та взаємозбагачення.

Термін «*транскультуралізм*» виник на межі 80–90-х років ХХ ст. внаслідок глобалізаційних процесів, які мали транснаціональну культурну орієнтацію на загальноєвропейські та на глобальні культурні ринки. Особливістю сучасної транскультури є здатність змінювати світ швидше, аніж це передбачає політика мультикультуралізму, оскільки феномен транскультурації відповідає процесам активного розвитку комунікації.

Нарешті, «*культурний плюралізм*» – термін, що характеризує співіснування у межах однієї території (країни) багатьох культур при тому, що жодна з них не є пануючою. Варто зазначити, що культурний плюралізм передбачає повагу та підтримку всіх культур та способів життя, що існують у суспільстві (зокрема, сучасна західна суспільна думка як базові «*minority groups*» (меншини) розглядає осіб з обмеженими фізичними можливостями, представників сексуальних та етнокультурних груп тощо).

За даними першого всеукраїнського перепису населення 2001 року, в Україні проживало 37,5 млн. українців, або 77,8% від загальної чисельності населення держави. Українці становлять абсолютну більшість (понад 90%) у 13 з 27 регіонів України та переважну більшість (70-90%) – в 7 регіонах. Частка українців знижується до 60% лише у двох областях Донбасу та Одеській області. І тільки в Автономній Республіці Крим частка українців не досягає 50% та становить 24,3%. Майже моноетнічною є Тернопільська область, у якій українці становлять 97,8% населення області.

В Україні одна державна мова – українська. За даними Всеукраїнського перепису населення України 2001 року, українську мову вважають за рідну 67,5% населення України. Конституція України гарантує вільний розвиток мов національних та етнічних меншин що проживають на території України. Так, 29,6% населення визначили за рідну російську мову. Проте, українською мовою вільно володіють 87,8% громадян.

Згідно з багатьма опитуваннями, більшість вірян України відносить себе до православних, причому від третини до половини з них визнає себе вірними УПЦ-КП, яка посідає тим самим перше місце серед українських церков за чисельністю віруючих. Найпоширенішими релігійними конфесіями в Україні є

християнство (православ'я, католицизм, протестантство та свідки Єгови), язичництво, мусульманство, іудаїзм, буддизм.

Міграційний профіль України. Станом на 4 квітня 2016 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 760 972 переселенців або 1 407 382 сім'ї з Донбасу та Криму.

Станом на кінець 2014 року в державі постійно проживає близько 253 тис. осіб з більше ніж 150 країн світу, що становить 0,54 % від всього населення України. Найбільша кількість іммігрантів є громадянами країн колишнього Радянського Союзу, які зберегли сталі родинні та територіальні стосунки з громадянами України (більше 80% іммігрантів). Зокрема, в Україні постійно проживають громадяни: Російської Федерації – 132,8 тис. осіб (53,1% усіх іммігрантів); Молдови – 13,2 тис. осіб (5, 3%); Вірменії – 9,6 тис. осіб (3, 9%); Грузії – 7,9 тис. осіб (3,2 %); Азербайджану – 8,4 тис. осіб (3,4%); Білорусі – 7,1 тис. осіб (2,9%); Казахстану – 2,9 тис. осіб. (1,2%).

Із січня 2010 року до червня 2012 року 1,2 млн осіб, тобто 3,4% населення у віці від 15 до 70 років, працювали чи шукали роботу за кордоном, згідно з результатами дослідження, проведеного Державною службою статистики України та Інститутом демографії та соціальних досліджень. За результатами дослідження, проведеного експертами європейської комісії Caritas International на 2011 рік приблизно 4,5 млн трудових мігрантів з України перебувають за кордоном, з яких 1,7 млн. – у країнах ЄС. За іншими оцінками, ця цифра коливається від 2 до 7 млн.

3. Інклюзивне суспільство

Інклюзивне суспільство створює рівні можливості для участі в суспільному житті й прийнятті рішень для будь-якої людини: тебе, твого друга, тата, твоєї 80-річної бабусі чи сусіда-військового, який поранений повернувся з АТО. А ще для родини переселенців чи представників якоїсь етнічної громади – для будь-якої людини незалежно від її кольору шкіри, громадянства, релігійних поглядів, статі, віку, сексуальної орієнтації, наявності інвалідності тощо.

Елементи, необхідні для створення інклюзивного суспільства:

- *повага до прав людини, свобод і верховенства права:*
- кожен член суспільства, незалежно від його або її економічних ресурсів, політичного статусу, або соціального стану, повинні розглядатися в рівній мірі відповідно до закону.
- порушники прав людини повинні бути притягнуті до відповідальності.
- судова система, яка служить для захисту всього суспільства, повинна бути неупередженою, підзвітною, щоб брати до уваги думки тих, хто захищає всеосяжність суспільства на місцевому, регіональному та національному рівнях.
- гарантія безпеки всіх людей та їх місця проживання має першорядне значення в створенні почуття включення і атмосфери участі в житті суспільства.
- *забезпечення загального доступу до громадської інфраструктури та установ.* Важливо відзначити, однак, що доступність сама по собі не обов'язково забезпечує використання державних установ, так як нерівноправні відносини в

громадах і сім'ях можуть перешкоджати використанню об'єктів вразливими групами.

- *рівний доступ до публічної інформації* грає важливу роль в створенні інклюзивного суспільства, оскільки активніша участь населення можлива лише серед добре поінформованих членів суспільства.

- *повага і розуміння культурного розмаїття*. Відзнака розмаїття – це визнання і підтвердження відмінностей між членами суспільства, що дозволяє суспільству відійти від маркування, категоризації, і класифікації людей, та наблизитися до більш інклюзивної політики. Окрім того, розмаїття думок забезпечує роботу системи стримувань і противаг, яка має дуже важливе значення для розвитку суспільства, дозволяючи різним поглядам бути присутніми у кожному дискурсі.

П'ять кроків назустріч інклюзивному суспільству:

1) *Видимість*. В першу чергу, люди повинні мати право голосу: інтереси особи або групи осіб враховані та представлені в суспільних процесах. Одна з найбільших труднощів навіть на місцевому рівні є фактичний перепис населення. Люди залишаються неврахованими і тому невидимі (ромське населення).

2) *Розгляд*. Проблеми і потреби окремих осіб і груп беруться до уваги осіб, які приймають рішення. Часто розробники політики не вважають бідні та інші вразливі групи зацікавленою стороною і тому не враховують їх потреби та проблеми.

3) *Доступ до соціальних взаємодій*. Люди повинні мати можливість брати участь в діяльності суспільства і будувати зв'язки у своєму повсякденному житті, в тому числі через економічні, соціальні, культурні, релігійні та політичні заходи.

4) *Права*. Люди повинні мати право діяти і вимагати, право бути різними, юридичні права, право на доступ до соціальних послуг. Вони повинні мати право на працю і право на участь у громадському, культурному та політичному житті, право скажитися у разі дискримінації.

5) *Ресурси для повноцінної участі в житті суспільства*. Особи, які не мають доступу до прав, не можуть в повній мірі брати участь в житті суспільства. Проте, навіть якщо люди мають право на отримання доступу, вони не можуть повною мірою бути учасниками без достатніх ресурсів. І це не відсутність фінансових ресурсів, через яку люди не в змозі долучитися або відмовитися від участі, а й через такі умови, як брак часу або енергії (жінки), відстані (сільське населення), відсутність визнання (ЛГБТ), відсутність поваги (мігранти), фізичні умови або обмеження (люди з інвалідністю). Всі ці елементи повинні враховуватися.

Які ж категорії населення відносять до соціально вразливих? Соціально вразливими верствами населення, в широкому розумінні, є представники вразливих/пригнічених верств населення, а саме: індивіди або соціальні групи, що мають більшу, ніж інші, ймовірність зазнати негативних впливів соціальних, екологічних факторів або дістати хвороби.

Серед них можна виділити такі категорії:

- бездомні;
- родини, в яких є проблеми дитячої занедбаності, сексуальних фізичних зловживань стосовно дитини або одного з партнерів;

- подружні пари, які мають серйозні сімейні конфлікти;
- родини, в яких дитину виховує лише один із батьків та в яких мають місце серйозні конфлікти;
- ВІЛ-інфіковані люди та їхні родини;
- особи, які мають низькі доходи через безробіття, відсутність годувальника, фізичні вади, низький рівень професійної підготовки тощо;
- особи, які порушили закон і були за це покарані;
- вагітні дівчата-підлітки;
- гомосексуалісти/лесбійки;
- особи, які мають соматичні (тілесні) чи психічні захворювання або інвалідність;
- залежні від алкоголю, наркотиків та їхні родини;
- іммігранти та меншини, що мають недостатні ресурси та можливості або ті, хто став жертвою расизму, сексизму або інших форм дискримінації;
- особи із затримками розвитку (інваліди розвитку) та їхні родини;
- особи похилого віку, які не можуть адекватно функціонувати;
- мігранти та біженці, які мають недостатні необхідні ресурси;
- діти, які мають проблеми, пов'язані з навчанням в школі, та їхні родини;
- особи, які перебувають у стресовому стані, пов'язаному з травмуючими подіями (вихід на пенсію, смерть близької людини тощо), а також діти, які залишили сім'ю (бездомні).

ВИСНОВКИ

Таким чином, вкрай важливий вплив на діяльність поліцейського здійснюють стереотипи (сталі спрощені уявлення про кого небудь або про що небудь). Стереотипи поділяються на: позитивні негативні та нейтральні. Проте, в більшості випадків вони мають нейтральний характер.

Негативні стереотипи впливають на суспільство як на локальному так і на глобальному рівнях. Вони призводять до таких суспільно-небезпечних явища, як ксенофобія.

Розрізняють дві основні форми ксенофобії. Перша спрямована на групу всередині суспільства, що вважається чужою і шкідливою для суспільства, наприклад нові іммігранти, біженці, трудові мігранти, євреї, цигани, гомосексуалісти. Об'єктом другої форми ксенофобії є переважно культурні елементи, що вважаються чужими.

Серед найпоширеніших видів ксенофобії виступають: расизм, антисемітизм, ісламофобія та гомофобія.

За національним складом Україна відноситься до мононаціональних держав. Українці становлять абсолютну більшість населення України. Більшість українців проживає на своїх етнічних землях, де сформувався український народ. На цих землях українці завжди мали чисельну перевагу над іншими національними та етнічними групами.

Станом на 1 січня 2014 року у структурі населення України 53,8% складають жінки та 46,2% – чоловіки. Чисельна «перевага» жінок над чоловіками у складі населення спостерігається із 35 років та з віком збільшується: в міському населенні починається з 28 років, у сільському – з 49

років. На початок 2014 року майже кожен сьомий житель України перебував у віці 65 років та старше.

За етнічним, релігійним та мовним складом населення України аж ніяк не є однорідним.

Інклюзивне суспільство створює рівні можливості для участі в суспільному житті й прийнятті рішень для будь-якої людини.

Сереод основних елементів, необхідних для створення інклюзивного суспільства можна виділити:

- повага до прав людини, свобод і верховенства права;
- забезпечення загального доступу до громадської інфраструктури та установ;
- рівний доступ до публічної інформації;
- повага і розуміння культурного розмаїття.

Дослідники також виділяють п'ять кроків назустріч інклюзивному суспільству: видимість; розгляд; доступ до соціальних взаємодій; права; ресурси для повноцінної участі в житті суспільства.

Лише за наявності передумов для розвитку інклюзивного суспільства держава стає більш демократичною та відкритішою для пересічного громадянина.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

I. Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Декларація принципів толерантності: Міжнародний документ від 16.11.1995. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503
3. Європейський Кодекс Поліцейської етики. Рекомендація 2001, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Міжнародний документ від 18.12.1979. Редакція від 06.10.1999. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950. Редакція від 02.10.2013. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Про Національну поліцію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
7. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>
8. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. *Офіційний вісник України*. 2014. № 72. Ст. 2026.

II. Спеціальна література:

1. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

3. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

4. Коннорс Едвард. Планування і управління безпекою для головних спеціальних заходів: Інструкція для органів правопорядку. Олександрія: Інститут права, 2007 (Connors Edward. Planning, and Managing Security of Major Special Events: Guidelines for Law Enforcement. Alexandria: The Institute for Law and Justice, 2007).

5. Професійна етика юриста: підручник / В. С. Бліхар та ін.; за ред. проф. В. С. Бліхара; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Хмельницький: ун-т упр. та права, 2016. 357 с.

6. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / Т.П. Мінка, Р.В. Миронюк, В.А. Глухверя та ін.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Х.: Право, 2016. 178 с.

III. Інформаційні ресурси:

1. Офіційний веб-сайт Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>

2. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: www.rada.gov.ua

3. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>

4. Офіційний веб-портал Міністерства внутрішніх справ України. URL: <http://www.mvs.gov.ua/>

5. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/>

6. Офіційний веб-портал Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua/>

7. Національне агентство України з питань державної служби. URL: <http://nads.gov.ua/control/uk/index>

8. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». URL: <http://www.nau.ua/>

9. Вікіпедія Вільна енциклопедія. URL: <http://uk.wikipedia.org>

Електронна бібліотека Львівського державного університету внутрішніх справ. URL: <http://www.lvduvs.edu.ua>